

Kitap Eleştirisi

Popüler Feminizm, Türkiye ve Britanya'da Kadın Dergileri

Doç. Dr. Nilgün TURAL CHEVIRON

galatasaray üniversitesi, iletişim fakültesi
ntural@gsu.edu.tr

Süheyla Kırca Schroeder (2007) Popüler Feminizm, Türkiye ve Britanya'da Kadın Dergileri, İstanbul, Bağlam Yayınları

Çirkin Ördek Seksileşti

Çünkü eskiden cinsiyet olarak köleleştirilen kadın günümüzde cinsiyet olarak "ÖZGÜRLEŞTİRİLİYOR". O kadar ki artık neredeyse tersine çevrilemez olan bu karışıklığın her biçim altında derinleştiği, çünkü kadının özgürleştiği ölçüde kendi bedeniyle karıştırıldığı görülüyor.
Jean Baudrillard

Söz konusu olan bir doktora tezi. Kırca bu çalışmayı İngiltere'nin Warwick Üniversitesi'nde 1994-2000 yılları arasında yapmış. Çalışmanın sorunsal kültürel çalışmalar alanının kavram evreninden tanımlanıyor.

Daha ellili yıllarda Richard Hoggart İngiliz işçi sınıfının modern ve geleneksel kültür eksenlerinde nasıl konumlandığını araştırdığında, bu sınıfın iletişim araçlarının yaygınlaşmaya başladığı bir dönemde popüler kültür unsurları ile ilişkisini gündelik yaşam ve pratiklerinde nasıl yaşantıladığını betimlemeye çalışmıştı. Kültüre popüler deneyim biçimlerinin eklenmesinin ayrıntılı bir çözümlemesini yapan Hoggart, geniş kitleler olarak bir ayrım olmaktan başka bir şekilde genellikle anlamlandırılmayan medya izlerkitesinin sanıldığı aksine gündelik hedonizm arayışı içinde yok olup gitmediğini göstermeye çalışmıştı. Ya da geniş toplumsal kesimlerin modernliğin keskin mantıksal ayrımlarına ve akıl yürütme süreçlerine kendilerince kendi tarzlarında meydan okuduğunu yazmıştı.

Türkiye'de bu izin peşinden giden ama daha çok popüler kültür ürünlerinin-metinlerinin çözümlenmesine dayanan en kamusallaşmış

kitap ise Meral Özbek'in yine doktora tezi olarak kaleme alıp ardından İletişim Yayınları'ndan çıkan kitabıdır: Orhan Gencebay Arabeski. Kırca'nın yapıtı da Türkiye'de de popüler kültür ile feminist akım/hareketleri ilk dikkate alan çalışma niteliği taşımaktadır. Aslında kadın duyarlılığı taşıyan kadınlar, feministler Türkiye'de de epeydir kadın beğenileri, zevkleri, kadın romanları vs. derken pembe diziler ve aşk romanları gibi konuların da akademik ilgi alanına dahil edilmesini tartışmakta ve bu tartışmaların kamusal varlığa kavuşmasını sağlamakta oldukça yol almışlardır.

Her kadın akademisyen sanki akademisyenliğine kendi cinsiyetini, bu cinsiyeti yapan ve kuran toplumun ve kültürün kendi yapacağı bilme işi ile ilişkisini tartışarak başlar. Sanki feminizme ya da kadın sorunlarına veya ataerkilliğe, bilgi-iktidar arasındaki bağlantıyı hep kendi lehine kurmuş egemen erkeğe ya da erkek egemen düzene dair bir şeyler bilmek ya da söylemek hep kadınlara düşer. Tıpkı anneliğin de hep kadınlara düşmesi ama ayrıca toplum "ilerledikçe" erkeklerin de kendilerini hamile-anne "hissetme"ye çalışmaları gibi bir şey söz konusu sanki. "Feminizm gibi bir şey yapmak" hep kadın taraftarı erkeklere düşer, ancak kadın olmadan hamile olmayı hissetmek çok da zor olmasa gerek... Ama sanırım anneliği, yani kendi içinde bir ötekiye özgürce ve özerkçe yer vermeyi ve zamanı gelince onun kendiden ayrı özerk bir öteki olmasını sağlamayı bilmek ya da hissetmek bu kadar kolay olmasa gerek. Çünkü kadın konuları Türk entelektüel evreninde hâlâ kadın uğraşı ve ilgi alanı olmayı sürdürmektedir. Kimi erkek entelektüel eşler hâlâ entelektüel feminist eşlerinin ne işle iştigal ettiklerini anlayabilmiş değillerdir. Tıpkı hâlâ felsefeye Aristoteleles ve Platon'dan başka sozycirci kabul etmeyen felsefecilerin yaptığı gibi...

Ülkemizde bilgi üretim evreninde hâlâ bilginin cinsiyetinden söz etmek bile zor kabul görür bir tutum. Doğal olarak feminizm, feminist hareketler ya da erkek egemen toplum ve yapıları denildiğinde lisans öğrenimi gören kız/erkek öğrencilerin yaşadığı yabancılığı hemen herkes gözlemiştir. Ya da daha alt toplumsal kesimlerde feminizm=erkek düşmanlığı=lezbiyenlik denklemleri sık rastlanır muteber bileştirmeler olmaya devam etmektedir. Ancak, Kırca'nın da dikkati çektiği gibi bu ülkede Kadının Adı Yok diye bir kitap yazılabılmış ve filmi de çekilmiştir. Dolayısıyla Kırca'nın temel tezlerinden biri feminist yazın literatüründe üretilen feminist kuram ve kavramlaştırmaların popüler magazin dergileri aracılığıyla ya da bizatihi bu dergilerin söylemlerine "sızarak" feminist oluşu bir tür kiteselleştirebildiği yönünde.

Bu kiteselleşmenin izini süren Popüler Feminizm, farklı kadınlık deneyimlerine olduğu gibi farklı feminist oluşum ve hareketlere sahip iki ülkede (Türkiye ve İngiltere), kadın dergilerinin feminizmi ne kadar "popülerleştirildiğini" ele alıyor. Başka bir deyişle "...feminist mesajların ve imajların ticari ve popüler söylemlerin içine dahil edilme biçimlerini" ele alıyor (2007:39). Kitabın Türkiye ve İngiltere karşılaştırmalı feminist tartışmalar ve iki ülkenin kadın

dergileri ve gelişim biçim ve süreçleri hakkındaki bölümleri, bu alanda kuramsal-pratik tartışmaların gidişatını öğrenmek/bilinenleri tazelemek açısından oldukça ilginç.

Bu kısımları tez aşamasındaki araştırmacıların özellikle okumalarında yarar var. Asıl çözümlenmenin yer aldığı 1990'lar sonrası kadın dergileri, popüler feminist söylem ve kadın imgeleri bölümü bize içinde yaşadığımız toplumda "kadın olma"nın (orta sınıf, beyaz, heteroseksüel kadın) iki kadın dergisi Kadınca ve Kim tarafından ve İngiltere örneğinde ise Cosmopolitan ile New Woman tarafından nasıl imgeleştirildiği sorunsalında gezintiye çıkarıyor.

Çözümlemedeki ilk önemli saptamalardan biri, İngiltere'deki feminist hareketin kazanımları sayesinde (Türkiye ile İngiltere arasındaki kültür ve din farklılıklarının etkisini burada mı aramak gerekir?), İngiliz kadın dergilerinin "kadın konusu"nu "kadın sorunu" bağlamında ele almayı artık bir kenara bırakmış olması. Biraz daha karmaşık ve ayrıntılı açıklamaları izlemeyi okura bırakıyorum. Oysa "bizim" dergilerde, her ne kadar liberal piyasa toplumunun gereklerine eklenmiş bir magazin dergiciliği söz konusu olsa da, kadınlık ile sorunları dergilerin sayfalarında bolca yer almaktadır. Bu temel farklılığın ötesinde, hemen her alanda olduğu gibi dergicilik alanında da Batı "mimetizminin" etkisi altındaki Türk magazin dergiciliğinin izleksel ve görsel açıdan Avrupalı benzerlerini pek de geride bırakmadığını söylemek yanlış olmaz.

Çözümleme çarpıcı bir şekilde, bence, şunu ortaya koyuyor: 1990'lı yıllardan itibaren kadınların editörlüğünü yaptığı dergilerde kadın, bedeni, cinselliği, erkekten özgürleşmesi, kendi yaşamını kendisinin kazanması, vb. konuların ele alınış tarzında feminist kuramların ve hareketlerin inşa ettiği söylemsel oluşumların etkisi açıkça görülmektedir. Ancak bu hiçbir zaman tüketim toplumu ideolojisinin, erkek egemen toplumun, ataerkil toplumsallaşma-siyasileşme ve kadın-erkek oluşların sorunsallaştırıldığı anlamına gelmiyor. Buna rağmen evlenmeden birlikte yaşamak, kadının özgürleşmesi, maddi bağımsızlığı ve cinselliğini istediği gibi yaşaması gibi kadınlara yönelik mesajlar da kendi tarzlarında egemen düşünme ve yaşama biçimlerine yönelik bir tür eleştiri gücünü içlerinde taşımaktadırlar.

Ancak burada karşımıza kültürel çalışmaların önemli ama oldukça da sorunlu varsayımları çıkıyor: Egemen olanın içinde direnişi ne nasıl temsil eder ya da egemen metinler nasıl karşı-okuma ve yorumlara da olanak tanır? Kitle iletişimlerinin belki de günümüzde gittikçe artan kadın-mahrem alanı ve ilişkilerini böylesine "kamusallaştırmasının" bizi karşı karşıya bıraktığı temel sorun da burada yatmaktadır: Kadınlar kendilerine yönelik medya metinlerinden kendi mücadeleleri için hangi anlamsal çerçeveleri egemen olanın karşı kodaçımını yaparak okuyabilirler; kurdukları anlam çerçeveleri ile kendi toplumsal gerçekliklerine dair ne düşünürler, bu düşünceleri ortak tartışmalara taşıyıp

ardından bunun için örgütlenmeye kadar uzanan bir maceraya atılırlar mı? Yoksa dün televizyonda da gördüm, nasıl da kadın kocasına karşı çıkınca dayak yemiş, üstelik buna da kaynana neden olmuş... programın erkek sunucusu da kadınlara ne güzel sataşüyor vs.... demenin ötesinde bir şey de yapmazlar mı?

Bunu dergi içeriklerinin niteliksel çözümlemesi de aslında bir kez daha düşünümüne sunmaktadır: çözümlenmeye konu dergilerde cinsellik ile kadının özgürleşmesi eş tutulmuş, kadının güzel, cazibeli, bakımlı, kariyer sahibi olması ile özgürleşmesi arasında bir paralellik kurulmuştur. İngiliz dergilerinde cinsellik genellikle haz alma ve bedensel haz olarak açıklanırken, Türkiye'de cinselliğin yaşanması ile kadınların baskıcı geleneklerden kurtulabilmesi arasında bağlantı kurulmuştur. Kendine güvenden söz edildiğinde vurgunun daha çok, dışsal imge üstüne konulduğu görülmektedir. Tüm bunların içinde "izm" olarak feminizm ele alındığında ise, genel olarak söylemlerin çirkin kadınlar feminist olur şeklindeki önyargıyı kırmak istercesine "seksi feminizm" kurgusu geliştirdiği ortaya çıkmaktadır.

Yazar Kırca, kadının güzelliği ve çekiciliği "seksi feminizm" savunusu ile ön plana çıkartıldığında, Türkiye'de özellikle de Duygu Asena'nın bizzat kendisinin ve editörlüğünü yaptığı iki kadın dergisindeki yayın politikasının izlediği çizgide anneliğe pek de değer verilmediğine işaret ediyor. Kitaptaki ayrıntılı çözümlemenin detaylı bir şekilde okunmasını okura bırakırken, şunu da ekelemek gerekir: Kırca'ya göre İngiliz dergilerinde içselleştirilmiş bir feminizmden söz etmek mümkün; Türkiye konusunda ise ön plana çıkan olgu, Kim ile Kadınca'nın görece "feminist davacılık" yapan bir yayın anlayışına sahip olmalarıdır.

Tüketim toplumunun "seksi" kadınlarını artık başka bir mücadele bekliyor: simgeselde ve toplum sözleşmesinde kadınlara hangi yer düşer? Son kuşak feministlerin bu duruşları bağlamında Julia Kristeva sosyalizm ve Doğu Avrupa ülkelerinde feminist hareketlerin en azından üç temel talebin karşılanması mücadelesini verdiğini ve bu hakları görece de olsa kazandığını belirtir: ekonomik eşitlik, siyasi eşitlik ve mesleki eşitlik. Cinsel ilişkilerde özgürlük, kürtaj ve doğum kontrolü gibi talepler ise tabu olarak görülmüş ve bastırılmıştır.

Günümüzde feminist hareket cinsel eşitliği önemli bir talep olarak görür ama bu eşitlik arayışı için mücadele etmez. Artık mücadele farklılığı ve özgüllüğü talep eder. Günümüz Avrupalı ve Avrupa-dışı feminizmin farklılıklarına rağmen bugünkü konumlandığı yer Kristeva'nın ifadeleriyle şu anlama gelir: "Cinsel, biyolojik, fizyolojik ve yeniden üretime bağlı farklılık, toplumsal sözleşme de diyebileceğimiz özneler arası ilişkideki farkı tercüme etmektedir. İktidarla ilişkilerinde kadınlar ile erkekler arasındaki farkın özgülleştirilmesi söz konusudur" (Kristeva, 2007:231-232).

Dolayısıyla kadın dergilerinin söylemine ve özgür kadın kurgusuna 1990'lı yıllarda yansıyan erkekler kadar özgür olma fikri, bugün yerini farklılık ve özgüllük mücadelesine bırakırken, aslında erkekler örnek alınan özgürlüğünün de sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Daha popüler bir ifadeyle erkeklerin nesneye dönüştürdüğü kadın cinselliği-bedeni yerine kadınların nesneye dönüştürdüğü erkek cinselliği-bedeninin geçirilmeye çalışılması kadının simgeseldeki konumu hiç de değiştirecek bir adım olarak nitelemez. Nitekim Kırca'nın John Berger'ye atıfla ifade ettiği gibi kadın dergisine kapak olan erkek, kendini nesneleştirmez ama "özne"liğini korur, kadın bakılmaya devam eder. Kristeva'nın aslında pek de hemfikir olamayacağı Luce Irigaray'a göre "erkek öznenin bedeniyle, ona bu bedeni verenle, doğayla, diğer bedenlerle, hatta cinselliği yaşadığı kişilerle olan ilişkileri medenileştirilmesi gereken ilişkilerdir" (2006,35). Sorun şu: bu sorunları nasıl popülerleştirebiliriz?

Kaynaklar

BAUDRILLARD,, Jean (2004) Tüketim Toplumu, çev. Hazal Deliceçaylı-Ferda Keskin, ikinci Basım, İstanbul: Ayrıntı yay.

HOGGART, Richard (1970), La culture du pauvre, Paris: Edition de Minuit.

Kristeva, Julia (2007) Ruhun Yeni Hastalıkları, çev. Nilgün Tural, İstanbul: Ayrıntı yay.

IRIGARAY, Luce (2006) Ben Sen Biz, çev. Sabri Büyükdevenci-Nilgün Tural, Ankara: İmge yay.

———— (1999) Entre Orient et Occident, Paris: Grasset.

ÖZBEK, Meral (1991), Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski, İstanbul: İletişim yay.